

SOCIALINĖS ANTROPOLOGIJOS IR ETNOLOGIJOS STUDIJOS

LIETUVOS

20(29)
2020

ETNOLOGIJA

LITHUANIAN ETHNOLOGY

STUDIES IN SOCIAL ANTHROPOLOGY AND ETHNOLOGY

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

VILNIUS 2020

Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos – mokslinis etnologijos ir socialinės ir kultūrinės antropologijos žurnalas. Jame spausdinami recenzuojami straipsniai, konferencijų pristatymai, knygų recenzijos ir apžvalgos, kurių temos pirmiausia apima Lietuvą ir Vidurio/Rytų Europą. Žurnalas pristato mokslo aktualijas ir skatina teorines bei metodines diskusijas. Tekstai skelbiami lietuvių arba anglų kalba.

Lithuanian Ethnology: Studies in Social Anthropology and Ethnology – is a peer reviewed journal of ethnology and social and cultural anthropology. It publishes articles, conference presentations, book reviews and review articles, which may be in Lithuanian or English, primarily focused on Lithuania, Central and Eastern Europe. The journal represents current debates and engages in methodological discussions.

REDAKCIŅĖ KOLEGIJA / EDITORIAL BOARD

Vytis Čiubrinskas (vyriausiasis redaktorius / Editor-in-Chief)

Vytauto Didžiojo universitetas / Vytautas Magnus University, Kaunas, Lithuania

Auksuolė Čepaitienė

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

Jonathan Friedman

Kalifornijos universitetas / University of California, San Diego, USA

Chris Hann

Maxo Plancko socialinės antropologijos institutas / Max Planck Institute for Social Anthropology, Halle / Saale, Germany

Jonathan Hill

Pietų Ilinojais universitetas / Southern Illinois University, Carbondale, USA

Neringa Klumbytė

Majamio universitetas / Miami University, Ohio, USA

Ullrich Kockel

Heriot-Watt universitetas / Heriot-Watt University, Edinburgh, UK

Orvar Löfgren

Lundo universitetas / Lund University, Sweden

Jonas Mardosa

Vytauto Didžiojo universitetas / Vytautas Magnus University, Kaunas, Lithuania

Žilvytis Šaknys

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

REDAKCIŅĖS KOLEGIJOS SEKRETORĖ / EDITORIAL ASSISTANT

Danguolė Svidinskaitė

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

Leidyklos adresas / Address of the Publisher: Redakcinės kolegijos kontaktai / Editorial inquiries:

Lietuvos istorijos institutas

El. paštas / E-mail: etnolog@istorija.lt

Kražių g. 5, LT-01108 Vilnius

www.istorija.lt

Žurnalas registruotas / The Journal indexed in:

European Reference Index for the Humanities (ERIH)

EBSCO Publishing: Academic Search Complete, Academic Search Ultimate, Energy and Power Source, SocINDEX with Full Text, Sociology Source Ultimate

Modern Language Association (MLA) International Bibliography

Leidybą finansavo Lietuvos mokslo taryba pagal Valstybinę lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024 metų programą (Sutartis Nr. S-LIP-19-58)

Pratarmė

Šis Lietuvos etnologijos žurnalo numeris skirtas pristatyti jaunųjų tyrėjų, daugiausia etnologijos ir antropologijos krypties doktorantų, darbus – suteikti jiems forumą, kad galėtų mūsų skaitytojus supažindinti su jų atliktų tyrimų spektru. Į šį forumą duris atveria patyrusi tyrėja Kristina Šliavaitė pateikdama ne tiek diskusinį, kiek daugiau diskusijų kritikai skirtą straipsnį, kuriame aptaria posocializmo antropologiją bei patį posocializmą kaip terminą. Autorė kelia klausimą, ar baigėsi posocializmas Lietuvoje ir, pasitelkdama labai iškalbingus pavyzdžius, į jį atsako, kad nors antropologiniai *in situ* atlikti tyrimai tai pažinti yra labai reikšmingi, tačiau laikas „pasakyti viso gero posocializmui Lietuvoje“ (p. 27). Šis įvardijimas nebėra tinkamas dėl jo neapibrėžtumo ir dėl jo orientizmu dvelkiančio visuomenių kategorizavimo į socialistines ir kapitalistines.

Vis dėlto tiesioginių posocializmo etnografinių tyrimų rezultatą pristato Aušra Teleišė savo straipsnyje, skirtame industrializacijos – deindustrializacijos problematikai nagrinėti. Autorė pasirinko tyrinėti Marijampolę kaip sovietinės industrializacijos ir posocialistinės deindustrializacijos atvejį. Čia ji lauko tyrimo pavyzdžiais parodo, kaip sovietmečio neformalioji (šešėlinė) ekonomika tapo formaliaja darbine veikla posocializmo laikotarpiu. Į artimą posocializmui pokolonializmo problematiką gilina Ugnė Starkutė savo straipsnyje keldama šiandienos Suomijos samių kolektyvinio identiteto konstravimo klausimą per tai, kaip jos tyrinėti Suomijos šiaurėje gyvenantys žmonės „matuoja“ savo samiškumą lygindamiesi su „tikrais samiais“. Taip visu aktualumu iškyla etninio identiteto galios bei gėdos ir garbės dimensijos, kurias autorė puikiai gvildena per kolonijinio ir pokolonijinio laikotarpių dominuojančių diskursų prizmę. Kolonijiniu laikotarpiu „buvo gėdijamasi būti samiais“ (p. 79), o šiandien keblu būti „nepakankamai „tinkamais“ samiais“ (p. 79). Identiteto paradigmą savo straipsnyje naudoja ir Vidmantas Vyšniauskas. Jis, bandydamas atsakyti į klausimą, kaip vyksta kraštietiško-regioninio identiteto konstravimas etniškai mišriame Šalčininkų krašte, atsako į jį panašiai kaip Starkutė: identiteto konstravimas vyksta galios resursų daromos įtakos sąlygomis. Vienu atveju atmetant archajišką ir pasirenkant modernų identitetą, t. y. nesiiidentifikuojant su „tuteišiškumu“, kitu – identifikuojantis etniškumo (pvz., lenkiškumo) pagrindu. Tuo būdu modernu ir etniška tampa prestižiška. Galios ir identiteto santykiams sveikatos institucijoje atskleisti skirtas ir Živilės Mieliauskaitės straipsnis apie vadavimąsi nuo priklausomybių. Iš pirmo žvilgsnio atrodytų, kad remiantis Michelio Foucault įžvalgomis, dėmesys kryps į disciplinavimą – institucionalizavimą klinikoje, tačiau autorė taikliai parodo, kaip dėl sveikatos institucijos (formaliosios galios) ir religijos (simbolinės galios) poveikio vyksta individo identitete slinktis nuo „priklausomybę turinčiojo“ prie „sveikstančiojo“, pabrėžiant, kad būtent religijos simbolinė galia šioje transformacijoje yra veiksmingesnė.

Kiti trys šio žurnalo numerio straipsniai skirti migracijos tematikai siekiant pažinti dažnai konfliktiškas transnacionalinio mobilumo suponuotas realijas. Pirmasis jų – apie vaikų atėmimus kaltinant tėvus jų nepriežiūra. Šią lietuvių migrantų Norvegijoje problemą savo straipsnyje nagrinėja migracijos tyrėjas Darius Daukšas. Lauko tyrimų pagrindu jis parodo tarp lietuvių imigrantų tvyrančią netikrumo, įtampos ir baimės atmosferą, kuri suponuoja jų paviršutinišką prisitaikymą prie tikslo šalies, transnacionalines nuotolio šeimų ir nuolatinio mobilumo praktikas bei grįžtamąją migraciją. Būtent grįžtamajai migracijai, tiksliau, jos sukeliama socialinio poveikio ar jo nebuvimo problemai skirtas Indros Lukošienės straipsnis apie aukštos kvalifikacijos reemigrantų socialines perlaidas. Čia siekiama atskleisti, kokias patirtis, idėjas, žinias, iniciatyvas ir kt. perkelia grįžtantieji iš migracijos ir kaip jie per socialines, politines ir kultūrinės veiklas siekia sukurti pokytį Lietuvoje. Autorė, pasinaudodama Peggy Levitt socialinių perlaidų konceptualizavimu, daro išvadą, kad grįžusieji, nors ir būdami atviri pakartotinai emigracijai, yra „pokyčio agentai“ ir tai galima matyti trejopai: kaip socialiai aktyvius ir inovatyvius verslininkus, kaip pasyviai savo pavyzdžiu aplinkinius keičiančius arba kaip pasyvius stebėtojus. Įkandin šių išvadų eina Annos Marios Cirstea straipsnis apie rumunų reemigraciją į savo šalį iš Britanijos. Šis straipsnis – tai šių metų virtualios Europos antropologų asociacijos konferencijos pranešimas, publikuojamas „Konferencinių pranešimų“ skiltyje. Autorė jame nagrinėja rumunų transnacionalinės tinklaveikos, sėjančios netikrumą, įtaką emigrantų laikiniams grįžimams į kilmės šalį. Atskleidžiama įtampa ir prieštaravimai, su kuriais susiduria migrantai, išryškinama, koks svarbus emociškai ir moraliai yra pats grįžimas į savo šalį ir kartu kokią stiprią įtaką sukuria minėtoji tinklaveika ir rumuniškosios kasdienybės patirtis laikinai sugrįžus. Tai suponuoja benamystės – „nei čia (Rumunijoje), nei ten (Britanijoje)“ – būseną.

Šiame žurnalo numeryje, kaip įprasta, skelbiame pluoštą naujų knygų recenzijų pradėdami nuo Jono Mardosos recenzinio straipsnio, kuriame plačiai ir nevengiant lyginamosios ir kritinės perspektyvos nagrinėjamas ilgametės lietuvių tradicinių rūbų tyrėjos Vidos Kulikauskienės veikalas *Tradicinė lietuvių valstiečių vyrų apranga*. Recenzijų rubrikoje skaitytojas ras ir Kristinos Jonutytės recenziją, skirtą naujojo mūsų žurnalo redakcinės kolegijos nario Chriso Hanno knygai apie vieną iškiliausių ekonominės antropologijos pradininkų – Karlą Polanyi. Anot recenzentės, Hanno išvalgos, pateikiamos analizuojant Polanyi teoriją, itin gerai gali būti pritaikytos tiriant pastarojo meto ekonomines Vidurio Rytų Europos permainas iš moralinės ekonomikos perspektyvų.

Sukakčių skyrelyje minint iškilaus etnologo ir muziejininko Eligijaus Juvenčijaus Morkūno 75-erių metų jubiliejų, sveikindami kolegą norime pažymėti, kad per visus savo ilgametės etnologo tyrėjo karjeros metus jis visų pirma buvo Lietuvos kultūrinio paveldo ir muziejininkystės praktikas, todėl šiandien galėtų būti laikomas taikomosios etnologijos specialistu bei puikiu pavyzdžiu jaunajai, dar doktorantūroje esančiai etnologų ir antropologų kartai.

Vytis Čiubrinskas